

Remissvar

Datum för beslut
2021-04-08

Vår beteckning
GD-beslut 25/2021
Dnr SBU 2021/16

Er beteckning
Dnr Fi2020/03418

Till
Finansdepartementet
Ekonomiska avdelningen
Fördelningsanalysenheten

Remissvar för En gemensam angelägenhet, SOU 2020:46

Statens beredning för medicinsk och social utvärdering (SBU) tackar för möjligheten att lämna ett remissvar på utredningen "En gemensam angelägenhet, SOU 2020:46".

SBU sammanställer forskning och beskriver forskningsläget för frågor inom både hälso- och sjukvård och socialtjänst. Målet med SBU:s verksamhet är att våra forskningssammanställningar ska bidra till bättre hälsa och omsorg. SBU:s synpunkter på remissen utgår från våra uppdragsområden. Juridiska aspekter på förslagen har inte beaktats.

Sammanfattning av synpunkter

SBU önskar anföra att:

- SBU önskar bidra till utvecklingen av en jämlik välfärd baserad på vetenskap och beprövad erfarenhet. SBU deltar gärna i dialoger om hur detta arbete kan fortsätta och hur SBU kan bistå med stöd till berörda parter.
- SBU är mycket positiv till utredningens förslag om ökad forskning och systematisk utvärdering inom utredningens områden.
- SBU instämmer i utredningens analys att förstärkt samverkan mellan olika aktörer är nödvändig för framgång och vill understryka att de befintliga strukturer som redan etablerats på flera håll skulle kunna används i detta syfte.

Övergripande synpunkter

Vi har förståelse för att det breda anslag som kommissionen haft, att lägga fram förslag som kan bidra till att öka jämlikheten i det svenska samhället, är brett och delvis svårangripbart. Inte minst gäller detta på hälso- och sjukvårdsområdet. Att kommissionen nämner de etiska principerna som guidar personalen inom hälso- och sjukvården på detta område är av stor vikt. SBU ser också att det kan finnas behov av liknande vägledning även för områden utanför hälso- och sjukvården.

SBU ser det som positivt att utredningen uppmärksammat fler av socialtjänstens målgrupper (exempelvis personer utsatta för hedersrelaterat våld, funktionsnedsatta, hemlösa, samt personer med försörjningsstöd) i samband med en del av de förslag och rekommendationer som ges. SBU anser att det är ur ett jämlikhetsperspektiv är förtjänstfullt att detta sker.

SBU uppskattar när förslagen baserats på vetenskaplig kunskap och systematiska uppföljningar samt kunskap om personers situation, riskfaktorer och kontextuella omständigheter. SBU ser dock att endast en forskningsrapport från SBU tagits med i utredningen (rapporten om FAS-D).

SBU menar att utredningen möjligen kunde ha utforskat de etiska aspekterna mer. Etiska aspekter på insatser kan ange olika målkonflikter eller intressekonflikter som finns inom en grupp, eller mellan olika grupper som kan vara värda att beakta när förslag och rekommendationer ges.

Särskilda synpunkter på utredningens förslag och rekommendationer

Utredningens uppdrag och arbete

Angående utredningens förslag att Socialstyrelsen bör få i uppdrag att med stöd av SBU genomföra en forskningsgenomgång för att fastställa levnadsvanors inverkan på fostret vill SBU framföra följande: I SBU:s uppdrag ingår bland annat att utvärdera det vetenskapliga underlaget för metoder och insatser inom hälso- och sjukvården. Uppdraget om levnadsvanors inverkan på fostret skulle kunna förtydligas till att gälla insatser. Vi har i flera år arbetat med underlag till Socialstyrelsens nationella riktlinjer och har tillsammans utvecklat ett effektivt och smidigt samarbete. Frågeställningarna utarbetas tillsammans med Socialstyrelsen och i detta sammanhang skulle SBU kunna bistå med underlag som svarar på frågor som vilka insatser som är bäst för att motverka eller förebygga mindre bra levnadsvanor hos gravida.

Ansvarsfördelningen mellan offentligt och privat

Rekommendation: Skapa en analysmyndighet med uppgift att i dialog med kommuner och regioner utveckla, standardisera och sprida vetenskapligt grundade metoder för att värdera kostnader och nyttor med sociala investeringar.

SBU kan understryka vikten av samhällsekonomiska kalkyler för att underlätta beslutsfattande utifrån så mycket kunskap som möjligt. En befintlig eller ny analysmyndighet kan genomföra kostnadsintäktsanalyser för att utvärdera kostnader och nyttor. SBU delar utredningens uppfattning om att det på kommunal nivå finns exempel på förebyggande insatser som inte blir av på grund av att det förmodade positiva utfallet först kommer att ses inom andra förvaltningar, regioner eller stat. Vi delar även utredningens uppfattning att tidiga insatser är av vikt att satsa på för att öka jämlikhet, goda uppväxtvillkor samt möjlighet till arbete.

SBU är positiv till utredningens förslag att ta fram samhällsekonomiska kalkyler. Vi anser att beslutsfattande kan underlättas och bör ske utifrån så mycket kunskap som möjligt.

SBU anser att det är glädjande att betydelsen av forskning och uppföljning inom olika områden, exempelvis barnhälsa, spelmissbruk, arbetsmiljö, tas upp i rapporten. SBU understryker vikten av forskning särskilt om effekter av olika metoder och insatser.

Ansvarsfördelningen inom den offentliga sektorn

Folkhälsomyndigheten har uppdraget att utveckla och stödja samhällets arbete med att främja hälsa och att förebygga ohälsa. SBU anser att dialogen mellan aktörer som verkar inom dessa områden kan utvecklas och att erfarenheter som redan är gjorda i befintliga strukturer, till exempel partnerskapen och rådet för styrning med kunskap, kan användas. Den betydelse av samverkan mellan olika aktörer för att främja folkhälsa som nämns i sammanfattningen (volym I) har inte utvecklats till några konkreta rekommendationer eller förslag i rapporten. SBU menar att samverkan mellan flera aktörer inom olika områden, till exempel missbruk, psykisk ohälsa för att utveckla förebyggande och behandlande metoder skulle kunna minska skador samt individuella och samhälleliga kostnader.

Även om tandvårdssystemet för närvarande utreds avseende jämlikhetsaspekten, vill SBU lyfta fram tandvårdens betydelse för en jämlik folkhälsa. Det förebyggande arbetet bland barn och unga har en stor betydelse för framtida tandvårdsbehov. Enligt en rapport från Folkhälsomyndigheten tenderar skillnader mellan barn från olika socioekonomiska grupper att finnas kvar och påverka individens tandhälsotillstånd genom hela livet. På längre sikt behövs därför breda förebyggande insatser redan under tidig barndom. Förebyggande insatser som fokuserar på barn och unga kan på sikt bidra till en god och mer jämlik tandhälsa i hela befolkningen (FHM, Jämlik tandhälsa, En analys av självskattad tandhälsa i Sveriges befolkning, publicerad 2019-12-04).

Rekommendation: Höj ambitionsnivån beträffande systematisk effektutvärdering av brottsförebyggande åtgärder och metoder för återanpassning inom en lämplig organisatorisk ram.

SBU ser positivt på utredningens förslag att det brottsförebyggande arbetet ska bedrivas mer kunskapsbaserat och kontinuerligt följas upp och utvärderas samt att kopplingen mellan forskning och praktik förstärks. SBU anser att det är viktigt att beslut fattas med så pålitligt underlag som möjligt, därmed bör aktuell och välgjord forskning inklusive samhällsekonomiska analyser vara en del av beslutsunderlaget. Forskning på effekter av insatser ser SBU som särskilt värdefull i detta sammanhang. SBU ser positivt på utredningsförslagen avseende insatser och åtgärdsprogram mot kriminalitet, det vill säga att höja ambitionsnivån beträffande systematisk effektutvärdering av brottsförebyggande åtgärder och metoder för återanpassning inom en lämplig organisatorisk ram, samt att granska 34-punktsprogrammet och andra liknande initiativ ur ett forskningsperspektiv. Systematisk uppföljning och effektutvärderingar är av vikt för att säkerställa att rätt insatser kommer målgruppen tillgodo, vilket är av vikt också från ett brottsofferperspektiv.

Bedömning: Expertmyndigheter bör lokaliseras efter andra principer än regionala hänsyn, såsom möjlighet till kompetensförsörjning och kunskapsutbyte.

SBU instämmer i utredningens bedömning att expertmyndigheter bör lokaliseras efter andra principer än regionala hänsyn, såsom möjlighet till kompetensförsörjning och kunskapsutbyte.

Jämställdhet

I kapitel 4, Ojämligheters ursprung och dynamik, sammanfattas biologisk och samhällsvetenskaplig forskning om uppkomst och utveckling av ojämlikhet av relevans för kommissionens uppdrag i ett livscykelperspektiv. Här vill SBU nämna att man i resonemang om förmodade orsakssamband också måste diskutera betydelsen av så kallade confounders, förväxlingsfaktorer. Sådana faktorer är kopplade till både en omständighet och en effekt och kan därför skapa skenbara samband mellan omständighet och effekt.

Utifrån ett jämställdhetsperspektiv kunde data och analys i detta kapitel varit uppdelat på kön.

En viktig aspekt är vilka effektiva insatser som kan tillsättas för att möjliggöra att personer med försörjningsstöd får ett arbete. SBU har ett pågående projekt där vi undersöker effekter av olika typer av arbetsmarknadsinsatser, framförallt avseende inträde på arbetsmarknaden eller återgång i arbete, men också på hälsa och livskvalitet (<https://www.sbu.se/sv/pagaende-projekt/atergang-i-arbete-for-personer-langt-fran-arbetsmarknaden/>). SBU har även publicerat flera rapporter om insatsen IPS (individ Anpassat stöd till arbete) för personer med funktionsnedsättning och deras möjlighet att få anställning (<https://www.sbu.se/sv/publikationer/sbu-kommentar/individanpassat-stod-till-arbete-ips-for-personer-med-psykisk-funktionsnedsattning/>, <https://www.sbu.se/sv/publikationer/sbu-kommentar/arbetsframjande-atgarder-for-personer-med-funktionsnedsattning-som-soker-arbete/>).

SBU ställer sig positivt till förslaget att vården och stödet som ges under graviditet och förlossning ska i möjligaste mån baseras på vetenskaplig evidens. SBU arbetar för närvarande med att sammanställa det vetenskapliga underlaget för flera åtgärder inom förlossnings- och mödrahälsovården för att göra det möjligt att lyfta fram evidensbaserade insatser.

Rekommendation: Regeringen bör ge Boverket och Socialstyrelsen i uppdrag att tillsammans med intresserade kommuner pröva och utvärdera ett antal modeller som ger strukturellt hemlösa barnfamiljer rätt till boende.

SBU ser positivt på att utredningen föreslår att intresserade kommuner ges möjlighet att pröva och utvärdera ett antal modeller som ger strukturellt hemlösa barnfamiljer rätt till boende.

SBU anser att det är positivt att utredningen här betonar barnrättsperspektivet. En målgrupp som dock inte uppmärksammats i utredningen är placerade barn och de ökade risker som finns för deras ohälsa och ojämlika levnadsvillkor. SBU har i flera rapporter visat på möjligheter att stötta placerade barn med olika insatser för att få flera positiva utfall och stärka möjligheten till goda uppväxtvillkor (se exempelvis <https://www.sbu.se/sv/publikationer/sbu-bereder/stod-till-unga-som-ska-flytta-fran-placering-i-social-dygnsvard/>, <https://www.sbu.se/sv/publikationer/SBU-utvarderar/behandlingsfamiljer-for-ungdomar-med-allvarliga-beteendeproblem/>).

Utredningen uppmärksammar den nationella strategin för stärkt föräldraskapsstöd med riktade insatser till familjer med förhöjd risk för ohälsa. SBU har nyligen publicerat en

rapport (<https://www.sbu.se/sv/publikationer/sbu-kommentar/foraldrastodsprogram-vid-utagerande-beteende-hos-barn-effekter-och-verksamma-komponenter/>) samt har pågående projekt med forskningssammanställning (<https://www.sbu.se/sv/pagaende-projekt/framjande-av-psykiskt-valbefinnande-hos-barn-och-unga/>) rörande frågan som kan vara av intresse för fortsatta satsningar på området.

Förslag: En utredning tillsätts med uppdrag att föreslå åtgärder för långsiktig kompetensförsörjning och kvalitetsförstärkning inom förskolan. Utredningen bör se över behov av utbildningsplatser till förskolelärarprogrammet, utformning av detsamma och alternativa vägar för kompetensförsörjning till förskoleverksamhet.

Rekommendation: Undersök möjligheterna att lagfästa krav på att pedagogiken inte ska missgynna elever med sämre förutsättningar.

SBU uppskattar de särskilda satsningarna som utredningen bedömer behöver ske inom förskola och skola. Forskning har visat att ej godkända betyg från åk 9 ger högre risk för flera negativa hälsorelaterade utfall. Uppmärksamheten som ges till kulturskolorna kan även vara av vikt för att stärka en aktiv, skyddande fritidsmiljö. Det bör uppmärksammas att barn som lever i ekonomiskt utsatta familjer kan behöva särskilt stöd till en aktiv fritid.

SBU instämmer inte i förslaget att ta bort varningstexten ”att börja dricka i tidig ålder ökar risken för alkoholproblem”. I SBU:s rapport ”Att förebygga missbruk av alkohol, droger och spel hos barn och unga” (2015. SBU-rapport nr 243) refereras till studier som visar att åldern 13–18 år kan vara en riskfaktor i sig, där biologiska faktorer till stor del styr om man utvecklar ett missbruk.

Beslut i detta ärende har fattats 2021-04-08 av SBU:s generaldirektör Susanna Axelsson. Projektledare Therese Åström har varit föredragande och samrådande har varit avdelningschef Helena Domeij, projektadministratör Anna Attergren Granath, avdelningschef Jan Liliemark och SBU:s ledningsgrupp.